

Jójárt Krisztián

Az orosz haderőreform értékelése II. – Szervezet, személyi állomány, fegyverzet¹

A Szovjetunió felbomlásának eredményeképpen az 1990-es években a hidegháborús szuperhatalom, Oroszország jelentősen meggyengült, miután gazdasági, politikai, társadalmi válságok sora sújtotta. A válságjelenségek az orosz haderőt sem kímélték: a haditechnikai eszközök túlnyomó többségének elavulása, a személyi állomány demoralizálódása, burjánzó korrupció bomlasztotta a fegyveres erők képességeit, amit az ezredfordulót követő javuló gazdasági helyzetben a megszilárduló politikai vezetés többszöri kísérletre tudott csak megállítani, és elkezdeni a haderő átfogó reformját és modernizációját. A szerző négyrészes tanulmányorozatában azt a folyamatot tekinti át és értékeli, amelynek eredményeképpen az ismét nagyhatalmi ambíciókat megfogalmazó Oroszország hagyományos fegyveres erőt modernebb, ütőképesebb haderővé alakította, és ezen az úton kívánja továbbfejleszteni az évtized végéig. A tanulmányorozat jelen, második része a haderőreform szervezeti, személyi és fegyverzettechnikai vonatkozásait vizsgálja. A további részekben az orosz haderő-alkalmazás elmúlt huszonöt évének műveleti tapasztalataival, valamint a védelmi költségvetés mindezt alátámasztó trendjeivel foglalkozik.

Kulcsszavak: Oroszország, haderőreform, fegyveres erők, védelempolitika, hadfelszerelés

Jójárt Krisztián: An Evaluation of the Russian Military Reforms II. – Organization, Personnel, Equipment

As a result of the dissolution of the Soviet Union, the former Cold War superpower, Russia significantly weakened in the 1990s, hit by a series of economic, political and societal crises. Such crisis phenomena also affected the Russian military: its capabilities were weakened by the aging of most military assets, the demoralization of the personnel and widespread corruption. These problems could only be countered after the turn of millennium due to the improving economic background and the consolidating political power, thus triggering the comprehensive reform and modernization of the military. Throughout a series of four studies the author offers an overview and assessment of those processes that enabled Russia to rearticulate its great power ambitions, underpinned by more modern and combat-ready conventional armed forces to be developed until the end of the current decade. The current second study of the series deals with organisational, personnel and modernization aspects of the reform. Subsequent parts of the series will focus on the lessons learnt from combat experience of the Russian armed forces in the past 25 years; and the trends of defence expenditure, underpinning these efforts.

Keywords: Russia, military reform, armed forces, defence policy, equipment

¹ A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosító számú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

Személyi és szervezeti változások

Ahogy azt az elemzés első része² bemutatta, az 1990-es évek az orosz hadsereg drasztikus létszámcsökkentésének jegyében teltek. A Szovjetunió felbomlásakor 4 milliós hadsereg létszámát rövid idő alatt 1,5 millióra kellett csökkenteni, miközben ugyanennyi katonát kellett hazatelepíteni orosz földre Kelet-Európából és a korábbi szovjet területekről.³ Eközben egyáltalán nem került sor a meglévő strukturális aránytalanságok csökkentésére vagy a fegyverzet modernizálására. Sőt, az aránytalanságok az átgondolatlan létszámcsökkentés következtében tovább növekedtek, miközben a pénzügyi helyzet miatt új fegyverek beszerzésére, jelentős modernizációjára nem került sor, a meglévők harcértéke pedig az amortizáció és az elavulás miatt tovább csökkent.

Egy orosz parlamenti munkacsoport már 1991-ben lefektette azokat a javaslatokat, amelyek a haderő drasztikus átalakítását irányozták elő. Az anyag az alábbi főbb pontok végrehajtását javasolta:

- a védelmi költségvetés csökkentése;
- a sorozás felszámolása;
- a teljesen hivatásos haderőre történő áttérés;
- és az alkotmányos és civil kontroll megerősítése.⁴

Ami a személyi állományt illeti, a Pavel Gracsov védelmi miniszter vezetésével 1992 nyarán kidolgozott reformjavaslat a haderő 1995-re elérendő összlétszámát 1,5 millió főben határozta meg. A javaslat szintén ezzel a céldátummal kívánta megszüntetni a hadszíntéri parancsnokságokat, áramvonalasabb parancsnoki struktúrát kiépíteni, valamint a szárazföldi erőkön belül áttérni a hadsereg/hadosztály konfigurációról a hadtest/dandárstruktúrára.⁵ Gracsov ezenfelül ütőképes, gyorsreagálású, mobil erők létrehozását tervezte, amelyek alapját a szovjet hadsereg elitjét képező légideszanterők adták volna. Az egységeket részben Moszkva közelébe, részben pedig az észak-kaukázusi katonai körzetbe telepítették volna. A reform 2000-ig bezárólag kívánta végrehajtani az olyan szervezeti átalakításokat, mint a légvédelmi erők és a stratégiai rakétaerők beolvasztását a légierőbe, a katonai körzetek számának csökkentését és racionalizálását, valamint az összhaderőnemi parancsnokságok kialakítását.⁶ A tervet azonban rosszul készítették elő, így a javaslatokat a csecsen háború kezdetével elvetették.⁷ Gracsov tábornok reformkísérlete nem hozott érdemi változást. Az őt követő Igor Rogyionov és Igor Szergejev védelmi miniszterek megpróbálták újraindítani a reformokat az 1990-es évek végén: 2000-re 1 millió főre kívánták csökkenteni az állományt, míg hosszú távon az optimális működést 800 000 fős haderővel képzelték el a szerződéses állomány számának növelése, valamint a sorállomány csökkentése és az idő-

² JÓJÁRT Krisztián: Az orosz haderőreform értékelése I. – Megkésetttség, átfogó reform, [online], *SVKK Elemzések*, 2017/16. Forrás: NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont [2017. 08. 02.].

³ Pavel BAEV: Putin's military reform. Two Trajectories for the First Presidency, [online], *Security Policy Library*, 2001/6, 4. o. Forrás: Norwegian Atlantic Committee [2017. 01. 12.].

⁴ Christopher C. LOCKSLEY: Concept, algorithm, indecision: Why military reform has failed in Russia since 1992, *Journal of Slavic Military Studies*, 14. évf., 2001/1, 6. o.

⁵ LOCKSLEY: *i. m.*, 8.

⁶ Uo.

⁷ BAEV: *i. m.*, 5.

sődő tisztek nyugdíjazása mellett. Ez egészségesebb arányt eredményezett volna a tiszti és a legénységi létszám viszonylatában.⁸

A gyakorlatban azonban ezúttal sem valósultak meg a tervek. 1999 elején még mindig 1,3 millió fő felett volt a hadsereg létszáma. Ennél is nagyobb gondot jelentett, hogy az addig végrehajtott csökkentés sem szakmai szempontok szerint ment végbe. Szemben Borisz Jelcin egy 1994-es dekrétumával, amely 2000-re azt prognosztizálta, hogy a teljes állomány felét már a szerződéses katonák fogják adni,⁹ a pénzügyi megfontolások felülírták a szakmai érveket, így éppen ebben a kategóriában csökkentették a létszámot. Ennek oka, hogy a tisztek elküldése költséges,¹⁰ míg a sorozott állomány számának csökkentése kevés költségmegtakarítást eredményezett volna.¹¹ Az eredmény az lett, hogy 1997-re háromszor annyi tiszt és tiszthelyettes szolgált az orosz haderőben, mint szerződéses katona, és több mint kétszer annyi, mint ahány sorállományú.¹² Ráadásul a legkompetensebb katonák estek ki a rendszerből, a régóta szolgáló tiszthelyettesek leszerelésével azok helyét tapasztalatlan fiatalok vették át, akikből hiányzott a vezetői rutin és a tekintély.¹³

Ami a katonai körzetek reformját illeti, az Urál és a Volga, valamint a Bajkálon túli és a szibériai körzetek összevonásával a számuk hatra csökkent.¹⁴ A légi erő és a légvédelmi erő egyesítése szintén sikerrel végbement, a szárazföldi erők főparancsnokságát pedig felszámolták, a vezetési feladatok átkerültek a vezérkarhoz.¹⁵ A vasúti és építőcsapatok fegyvernemi kategóriáját megszüntették, az állomány más fegyvernemekhez került, a felszerelés egy részét pedig privatizálták.¹⁶

Jól látható, hogy a kitűzött eredményekhez képest a Jelcin-korszak katonai reformjai igen korlátozott eredményeket hoztak. Az 1990-es évtized haderő-átalakításának két legnagyobb eredménye alighanem az, hogy a hadsereg létszámát sikerült drasztikus mértékben csökkenteni anélkül, hogy a hadsereg a politikai elit ellen fordult volna, valamint hogy sikerült fenntartani a paritást az Egyesült Államokkal a nukleáris erők terén. Igor Szergejev, aki 1997 és 2001 között töltötte be a védelmi miniszteri posztot, ez utóbbi tekintetében heves vitába is keveredett a konvencionális erők számára nagyobb forrásokat kiharcolni akaró Anatolij Kvasnyin vezérkari főnökkel.¹⁷ Szergejevnek sikerült biztosítania, hogy a nukleáris erők komolyabb veszteségek nélkül vészeljék át a katonai költségvetés csökkentését, eközben azonban a többi haderőnemnek komoly nehézségekkel kellett szembenéznie.¹⁸

⁸ Uo.

⁹ LOCKSLEY: *i. m.*, 10.

¹⁰ Egy becslés szerint 300 000 főtiszt elküldése három év alatt évi 2 milliárd dollár extra terhet jelentett volna a költségvetésnek a végkielégítések, a lakhatási támogatás és egyéb járadékok miatt. Forrás: LOCKSLEY: *i. m.*, 17.

¹¹ Uo.

¹² 1997-ben 400 000 sorkatona, 300 000 szerződéses katona, valamint 900 000 tiszthelyettes és tiszt szolgált az orosz hadseregben. Forrás: LOCKSLEY: *i. m.*, 17.

¹³ Uo., 11.

¹⁴ Uo., 13.

¹⁵ Uo.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Igor Szergejev védelmi miniszter korábban a stratégiai rakétaerők parancsnoka volt. Marcel DE HAAS: Russia's Military Reform. Victory after Twenty Years of Failure?, [online], 2011. 11., 9. o. Forrás: Netherlands Institute of International Relations [2016. 10. 17.]

¹⁸ Uo.

Vlagyimir Putyin hatalomra kerülése után a javuló gazdasági helyzetnek köszönhetően a hadsereg kérdése középpontba került, és ambiciózus tervek születtek a megreformálására. 2004 októberében 100 000 fős létszámleépítést jelentettek be 2005 januárjáig.¹⁹ Ezt követően 2006-ban Szergej Ivanov védelmi miniszter bejelentette, hogy az orosz haderőt 2008-ra 70%-ban hivatásos legénységi állománnyal töltik fel, ami azonban meglehetősen valószínűtlennek tűnt. Emellett később azt is hangsúlyozta, hogy nem várható további csökkentés az addigi 1 millió főről. Ez még inkább megkérdőjelezte a kitűzött célt, hogy 70%-ra növeljék a szerződéses állomány arányát, hiszen a hadsereg rendkívül negatív reputációja és az alacsony fizetés miatt a katonai pálya nem örvendett nagy népszerűségnek. 2008. január 1-jétől ráadásul a sorkötelezettség ideje kettőről egy évre csökkent, ami azt jelentette, hogy évről évre dupla akkora sorozott létszámot kellett kiállítani, mint korábban. Ezért a kedvezőtlen demográfiai helyzet miatt a megfelelő mennyiségű és minőségű sorállomány kiállítása is nehéz feladatnak bizonyult.²⁰

Szergyukov védelmi minisztersége további létszámleépítéseket hozott. A cél elsősorban az volt, hogy a fent már említett, a szovjet korszakban is meglévő, ám a jecini időszakban tovább romló aránytalanságokat kiküszöböljék. Miközben 52 000 tisztet szolgált a parancsnokságok különböző szintjein, a ténylegesen harckészültségű állomány nem haladta meg a 100 000 főt. Ez azt jelentette, hogy minden második harckész egységben szolgáló katonára és tisztre jutott egy parancsnoksági szinten szolgáló tiszt.²¹ Ezt orvosolandó, Szergyukov tervei szerint a központi katonai apparátuson belüli 21 813 katonai beosztásból 2012-re csupán 8500 maradt volna, miközben a 355 000-es tiszti állományt 150 000-re, a tábournoki kar 1107 fős létszámát pedig 877-re csökkentette volna.²² A szergyukovi reform határozottan haladt előre: 2010-re már mintegy 180 000 tisztet bocsátottak el, a haditengerészetben belül pedig teljes egészében felszámolták az 50 000-es zászlós állományt.²³ Ugyanakkor, noha Ivanov már 2004-ben ígéretet tett rá, a tiszthelyettesi rendszer kiépítésére mégsem került sor, így a megmaradt tisztek nagy része kénytelen volt tiszthelyettesi feladatokat ellátni. 2011-ben ráadásul az elbocsátott tisztekből a hadsereg a tiszthelyettesi feladatok ellátására kénytelen volt 70 000 főt újra szolgálatba állítani.²⁴ Az elbocsátások és visszavételek mérlege végső soron a hadsereg egészére nézve azt jelentette, hogy 2008 és 2012 között a teljes létszám 1,13 millió főről 1 millióra változott, a tiszti létszám pedig 61%-kal csökkent.²⁵

Az új parancsnoki rendszer és a dandáralapú struktúrára való áttérés

Mint arról már szó volt, a parancsnoki struktúra áramvonalasítása már az 1990-es években napirendre került, sőt a csecsen háborút követően létre is jött az észak-kaukázusi körze-

¹⁹ Uo., 12.

²⁰ Uo.

²¹ Kaspars MAZITANS: Russian Armed Forces Military Reforms and Capability (2008–2012), *Baltic Security and Defence Review*, 16. évf., 2014/1, 6. o.

²² Daivis PETRAITIS: Reorganization of the Russian Armed Forces (2005–2015), [online]. Forrás: National Defence University – Department of Strategic and Defence Studies, Helsinki, 2012, 6. o. [2016. 10. 13.]

²³ James A. MARSHALL: Russia's Struggle for Military Reform: A Breakdown in Conversion Capabilities, *The Journal of Slavic Military Studies*, 27. évf., 2014/2, 207. o.

²⁴ Uo., 198.

²⁵ Uo., 207.

ten belül egy egyesített parancsnokság, amely más minisztériumok félkatonai alakulataival együtt a védelmi minisztérium valamennyi térségbeli alakulatát átfogta.²⁶ Ugyanakkor az összhaderőnemi parancsnokságokra történő általános és teljes áttérés csupán 2005-ben kezdődött. Szergej Ivanov burkolt fenyegetéssel és a reform kísérleti jellegének hangsúlyozásával sikeresen törte meg a tábornoki kar ellenállását a kezdeményezéssel szemben.²⁷ Noha a reform hivatalos, 2008. október 15-i bejelentésekor már Anatolij Szergyukov állt a védelmi minisztérium élén, az új struktúra kísérleti tesztelése és a kulcspozíciókba történő kinevezések már Ivanov minisztersége idején megtörténtek. A létrehozott új, háromszintű parancsnoki struktúra a következőképpen épült fel: összhaderőnemi stratégiai parancsnokságok, hadműveleti parancsnokságok, dandárok.²⁸ Ez a gyakorlatban azt eredményezte, hogy a korábbi hat katonai körzetből négy stratégiai parancsnokság jött létre, a korábbi 1890 hadosztályt és ezredet pedig 172 dandárban vonták össze.²⁹

A dandárokra történő áttérést az tette szükségessé, hogy az orosz katonai szakértők már nem számoltak egy totális háború valószínűségével, az elmúlt évtized háborúi pedig azt mutatták, hogy a konfliktusok időben gyorsan, térben pedig kevésbé korlátozottan játszódnak le, mint korábban. Nyikolaj Makarov akkori vezérkari főnök kifejtette, hogy az előző évek konfliktusaiban a műveletek nagy részét zászlóalj méretű alkalmi harci kötelékek hajtották végre. Ezeknek az alegységeknek a dandárok alá rendelése egy parancsnoki szintet jelent, ezáltal hatékonyabb, szemben az ezredekhez vagy hadosztályokhoz történő alárendeléssel, amely már két parancsnoki szintet feltételez.³⁰ A fejlett NATO-hadseregekkel ellentétben az orosz haderő a 2008-as reformokat megelőzően – leszámítva a béketámogató célra kijelölt 15 gépesített dandárt – nem rendelkezett expedíciós képességgel, vagyis nem állt készen széles spektrumú, komplex katonai műveletek lefolytatására az ország határain kívül.³¹ A nyugati hadseregek ezzel szemben a 2000-es években jelentős tapasztalatokra tettek szert ezen a téren, amikor a tengerentúli alkalmazások során a kisebb, önálló dandárokra és zászlóaljakra támaszkodtak.³² Ezért az orosz katonai vezetés szintén erre a modellre kívánt áttérni, különösen a 2008-as grúzai háború tapasztalatait követően. Kivételt ez alól csak a hagyományosan az orosz haderő elitjének számító légideszantegységek képeztek, amelyek megőrizhették a hadosztály szervezeti formáját.³³

A 172 dandárból a tervek szerinti 80 állandó készülségű dandárt 2009 decemberére már fel is állítottak volna.³⁴ Az elképzelés alapján háromféle – könnyű, közepes és nehéz – lövészdandárt alakítottak ki. Míg a könnyű lövészdandárok a légideszant- és különleges erők egységein alapulnak és légi úton gyorsan bevethetők, addig a többséget

²⁶ DE HAAS: *i. m.*, 16.

²⁷ Ivanov a tábornoki kar létszámának 300 fővel történő csökkentését jelentette be, ami egyértelművé tette a tábornokok számára, hogy nem érdemes szembemenni a reformtervvel. PETRAITIS: *i. m.*, 4.

²⁸ Uo., 6.

²⁹ MARSHALL: *i. m.*, 207.

³⁰ Gregory P. LANNON: Russia's New Look Army Reforms and Russian Foreign Policy, *The Journal of Slavic Military Studies*, 24. évf., 2011/1, 38. o.

³¹ DE HAAS: *i. m.*, 17.

³² Uo., 25.

³³ Keir GILES: A New Phase in Russian Military Transformation, *The Journal of Slavic Military Studies*, 27. évf., 2014/1, 157. o.

³⁴ DE HAAS: *i. m.*, 25.

kitevő közepes és nehéz dandárok alkotják a frontvonalegységeket. A közepes dandárok harckocsikkal és kerekés páncélozott szállítójárművekkel (BTR), míg a nehéz dandárok harckocsikkal és lánctalpas páncélozott szállítójárművekkel (BMP) vannak felszerelve.³⁵ Egy-egy közepes és nehéz dandár három gépesített lövészszázalójból, egy harckocsiszázalójból, valamint egyéb kiszolgáló és támogató zászlóaljkból és századokból áll. A dandárok 4–5 ezer főből, 41 harckocsiból, 120 szállítójárműből, 36 önjáró tüzérségi eszközből, 18 rakéta-sorozatvetőből, valamint légvédelmi és harckocsi-elhárító eszközökből állnak.³⁶ Ezenkívül önálló harckocsi- és tüzér-, valamint logisztikai és egyéb dandárokat is felállítottak.³⁷ Ami a mozgékonyaságot illeti, elméletben a dandárok mindegyike rendelkezik saját szállítókapacitással. A gyakorlatban a dandárokat vagy önjáró módon, vagy pedig vasúton juttatják el a célkörzetbe.³⁸ A légierő esetében a hadosztály- és ezredszintű kötelekeket légibázisokhoz rendelték, és túlnyomó többségükben az adott területi összhaderőnemi parancsnokságok alá tartoznak.³⁹ Mind a szárazföldi, mind pedig a légi és haditengerészeti haderőnemeken belül létrejöttek úgynevezett általános és specializált hadműveleti parancsnokságok. Az általános rendeltetésű parancsnokságok alkotják a hadműveleti vezetési szint nagy részét, amelyek az adott területi összhaderőnemi parancsnokságok alárendeltségében működnek.⁴⁰ A haditengerészet flottái a három, tengeri kijáráttal rendelkező stratégiai parancsnokság alárendeltségébe kerültek, miközben megszüntettek minden tartalékos egységet.⁴¹ A professzionalizáció másik fontos eleme az volt, hogy növelni kellett a teljes orosz haderő harckészültségét. A 95-100%-os feltöltöttségű, állandó készségű dandárok létrehozásáért cserébe ezért meg kellett szüntetni az úgynevezett káderegységeket,⁴² amelyekről Nyikolaj Makarov akkori vezérkari főnök 2008 decemberében úgy nyilatkozott, hogy az egységek kevesebb mint 20%-a harckész, a többi egységben csupán tisztek szolgálnak legénységi állomány nélkül.⁴³

Szergej Sojgu és a részleges visszarendeződés

Szergjukovot a miniszteri székben 2012 novemberétől Szergej Sojgu váltotta, aki a reformfolyamat bizonyos elemeit visszafogta, illetve néhány esetben a reform előtti állapothoz történő visszatérés is tapasztalható volt. Szervezeti szinten a legfontosabb változás mindenképpen az volt, hogy számos korábbi hadosztály visszakapta eredeti státuszát. Míg a Kantemirovskaja harckocsihadosztály, valamint a Tamanzkaja gépesített lövészadosztály újbóli felállítását a történelmi folytonosság erősítésével indokolták,⁴⁴ addig az elmúlt

³⁵ PETRAITIS, *i. m.*, 7.

³⁶ Uo.

³⁷ Uo.

³⁸ Uo., 8.

³⁹ Uo., 10.

⁴⁰ Uo.

⁴¹ MAZITANS: *i. m.*, 19.

⁴² A káderegységek olyan alakulatok, amelyeket egy háborús mozgósítás esetén töltenek fel személyi állománnyal. Békeidőben ezek az alakulatok feleslegesen kötnek le nagyszámú haditechnikai eszközt és infrastruktúrát.

⁴³ Ariel COHEN – Robert E. HAMILTON: *The Russian Military and the Georgia War: Lessons and Implications*, [online], 2011. 06., 32. o. Forrás: Strategic Studies Institute [2017. 01. 12.].

⁴⁴ MAZITANS: *i. m.*, 28.

két évben számos más esetben is a hadosztályszinthez történő visszatérésről döntöttek.⁴⁵ Ez Moszkva fenyegetés-percepciójának megváltozására utal.

A dandárstruktúrára történő általános áttérés ugyanis 2008-ban az indokolta, hogy Oroszország egy „déli” fenyegetéssel számolt, vagyis az azt megelőző évtized forrópontjának tekinthető Észak-Kaukázusban látta egy újabb fegyveres konfliktus lehetőségét. Ezzel szemben a hadosztályok visszahozása egy nagyobb konfliktusra történő felkészülés jele lehet. Ugyanakkor a dandárokra történő teljes és általános áttérés már 2008-ban is heves bírálatokat váltott ki az orosz katonai elit részéről. Anatolij Ciganok katonai szakértő az akkori reformmal kapcsolatban úgy vélte, hogy ugyan a dandárok valóban hatékonyabbnak bizonyultak a hegyekben, mint a hadosztályok, az európai, szibériai és távol-keleti területeken azonban mégis hadosztályokra lenne szükség.⁴⁶ Ivan Konovalov ezzel egyetértve szintén amellett érvelt, hogy például a Távol-Keleten minden bizonnyal kedvezőbb lenne a hadosztálystruktúra megtartása, mivel egy Kínával megvívandó konfliktus esetén a dandárok mozgékonyasága helyett a nagy csapatformációk védekező képességére lenne szükség.⁴⁷

Lényegében tehát a jelenleg is zajló visszarendeződés a 2008-as reform vadhajtásainak visszametszéseként, az általánostól az egyes stratégiai irányok sajátosságait jobban figyelembe vevő specifikáció felé történő elmozdulásként is értékelhető. Vagyis valószínű, hogy az Észak-Kaukázusban továbbra is a dandár marad az alapvető szervezeti forma az ottani igényeknek megfelelően, miközben más típusú és léptékű fenyegetésekkel számolva a nyugati és keleti stratégiai irányokban a hadosztályi szinthez történő visszatérés lesz tapasztalható.

E folyamat részeként eddig három új hadosztály felállításáról rendelkeztek a nyugati (2) és a déli (1) katonai körzetekben, az ukrán, illetve a belorusz határ közelében. Noha ezt hivatalosan a NATO baltikumi jelenlétének megerősítésére adott válaszlépésként indokolták Moszkvában, egyértelmű, hogy az új hadosztályok felállításáról született döntés időben megelőzte a NATO csapattelepítésről szóló határozatát. Elemzők szerint ez lényegében egy Ukrajnát körülölelő katonai gyűrű, amelynek célja az, hogy világos üzenetet küldjön a mindenkori kijevi vezetés számára, hogy az tartózkodjon a szeparatista megyék feletti ellenőrzés erőszakkal történő visszaszerzésétől. A politikai nyomásgyakorlásán túl pedig Moszkva számára katonai szempontból is szükséges az átalakítás, amennyiben úgy döntene, hogy ismét beavatkozik Ukrajnában, ugyanis a Donyec-medencében történt orosz intervenció katonai feltételei nem voltak optimálisak. Ami működhetett 2014 elején a mind anyagi-technikai, mind morális értelemben nagyon gyenge ukrán hadsereggel szemben, az bizonyára aligha működhetne egy már felkészültebb, jobban felszerelt és több évnyi háborúban megedződött haderő ellen.⁴⁸

Ami a szervezeti átalakításokat illeti, 2014. december 1-jével létrehozták az ötödik területi stratégiai parancsnokságot, amely az arktiszi stratégiai irányt hivatott lefedni,

⁴⁵ Michael KOFMAN: New Russian Divisions and other units shifting to Ukraine's borders – second look with updates, [online], 2016. 08. 22. Forrás: Russian Military Analysisblog [2016. 10. 17.].

⁴⁶ LANNON: *i. m.*, 43.

⁴⁷ Uo., 44.

⁴⁸ KOFMAN: *i. m.*

és nagyrészt az Északi Flotta erején alapszik.⁴⁹ Szintén 2014-ben alakították ki a Nemzeti Védelmi Irányító Központot, amelynek feladata a háborús erőfeszítések koordinálása, beleértve a műveletben részt vevő, ám nem a védelmi minisztérium alárendeltségébe tartozó egyéb szervezetek munkáját is.⁵⁰ Szintén az elmúlt évek fejleménye, hogy létrejött az önálló Különleges Műveleti Parancsnokság (KSO), amely az amerikai mintát követve egy valódi, a Delta Force-hoz vagy más ilyen alakulatokhoz hasonló különleges műveleti különítményt foglal magában. Az alakulat és a parancsnokság felállításának időpontjára vonatkozóan nem áll rendelkezésre információ, annyi azonban bizonyosnak tűnik, hogy már részt vett a krími műveletben, és Szíriában is komoly szerep hárult rá. Az alakulat létszámát szakértők 500 főre becsülik.⁵¹

2013-ban úgy tűnt, hogy a kedvezőtlen demográfiai mutatók hatására a legnagyobb kihívás a hadsereg létszámának szinten tartása lesz. 2013 közepén az adatok azt mutatták, hogy a hivatalosan hangoztatott „egymillió ember fegyverben” szlogenhez szemben a 220 ezer tiszt, 186 ezer szerződéses és 296 ezer sorállományú katona együttesen valamivel több mint 700 ezer főt tett ki.⁵² Hogy elérje a kívánt egymillió főt, az orosz haderő 2017-ig 425 ezer főre kívánta növelni a szerződéses létszámot. Ám az ennek eléréséhez szükséges évi 50 ezer fő toborzása akkor még valószerűtlennek tűnt annak fényében, hogy 2013 első negyedévében csupán 10 ezren jelentkeztek.⁵³ Ennek ellenére 2014 végére a szerződéses létszám már 296 ezer főt tett ki,⁵⁴ vagyis még túl is teljesítették a kitűzött évi 50 ezres növelést. Sőt, a 2015-ös év végére kitűzött 350 ezres szintet már az év szeptemberére elérték, és áprilisban először haladta meg a szerződésesek száma a sorozott létszámot.⁵⁵ Ez lehetővé tette, hogy a légideszant- és tengerészgyalogos zászlóaljok majdnem mindegyikét kizárólag hivatásos állománnyal töltsék fel, így a gyorsreagálású erők létrehozásának régóta dédelgett álma közel került a megvalósításhoz.⁵⁶ A jelenlegi célkitűzés az, hogy 2020-ra 499 ezer szerződéses katonával a teljes legénységi és tiszthelyettesi létszám kétharmadát szerződéses katonák tegyék ki.⁵⁷ A szerződéses állomány létszámnövelésének köszönhetően a hadsereg létszáma a 2015-ös évet megelőző három évben majdnem 100 ezer fővel nőtt, így az aktív állomány a *Military Balance* adatai alapján 2015-ben mintegy 798 ezer főt számlált.⁵⁸ A szerződéses létszám tovább növekedett 2016-ban 356 ezer főre, a fegyveres erők összlétszáma pedig a hivatalos adatok szerint elérte a 930 ezer főt.⁵⁹ Az utóbbi két-három évben mind a mennyiség, mind pedig a minőség tekintetében látványos javulás érzékelhető

⁴⁹ The Military Balance 2016, Russia and Eurasia. International Institute of Strategic Studies, Routledge, London, 2016, 165. o.

⁵⁰ Gudrun PERSSON: Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective – 2016, [online], 2016. 12., 25. o. Forrás: FOI Swedish Defence Research Agency [2017. 01. 12.].

⁵¹ Mark GALEOTTI: 'Hybrid War' and 'Little Green Men': How It Works, and How It Doesn't, [online], 2015. 04. 16. Forrás: E-IR.info [2017. 01. 12.].

⁵² Dmitry GORENBURG: The Russian Military under Sergei Shoigu: Will the Reform Continue?, [online], 2013. 06. 16. Forrás: Russian Military Reform (blog) [2017. 01. 12.].

⁵³ Uo.

⁵⁴ The Military Balance 2016, 165.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ BAEV: *i. m.*, 23.

⁵⁷ Uo.

⁵⁸ The Military Balance 2016, 189.

⁵⁹ PERSSON: *i. m.*, 48.

az orosz fegyveres erők állományában. Kevesebben kerültek el a sorozást és kérték az alternatív szolgálat lehetőségét, többen jelentkeztek szerződéses katonának, és a katonai oktatási intézményekbe is nőtt a túljelentkezés.⁶⁰ Szakértők szerint ebben közrejátszott a lakhatási és fizetési feltételek javulása, a katonai szolgálat presztízisének növekedése, és minden bizonnyal a militarista-hazafias nevelést célzó programok is.⁶¹

Morál, kiképzés

Az 1990-es évek drasztikus forráshiánya a személyi állományra is rányomta bélyegét. A hadseregben uralkodó körülmények közismertek voltak egész Oroszországban, ezért a sorkatonai szolgálatot lényegében csak az nem kerülte el, aki nem tudta. Az 1990-es évek közepén a sorkatonai szolgálat követelményeinek megfelelő fiatalok több mint 75%-a került el a sorozást. A dezertálás gyakorisága szintén kiugróan magas volt, hetente mintegy 120 esetről tettek jelentést.⁶² A dezertálás és a szolgálat elkerülésének egyik fő oka a hadseregben belül uralkodó, *gyedovscsinának* nevezett „csicskáztatási” gyakorlat volt. Az Orosz Tudományos Akadémia egyik beszámolója szerint ötből négy sorkatonának esélye volt arra, hogy szolgálati ideje alatt fizikai bántalmazást szenvedjen el.⁶³ Jelentések szerint 1993-ban 169 orosz sorkatona halt meg a gyedovscsinával összefüggésben.⁶⁴ A sorkatonai szolgálatot felvevők aránya még tovább csökkent: 1998-ban a sorköteles fiataloknak már csak 17%-a, 2002-ben pedig 11%-a vonult be.⁶⁵ Ez még tovább rontotta a morált, hiszen döntően a társadalom legalsó rétegeiből kikerülők voltak azok, akik nem tudták elkerülni a szolgálatot. Az orosz hadsereg a megfelelő emberanyag hiánya miatt kénytelen volt aluliskolázott, gyakran alkoholista vagy büntetett előéletű személyeket is besorozni.⁶⁶

A siralmas körülmények és az alacsony morál azonban nem csupán a sorállomány körében volt kézzelfogható, hanem a hadsereg hivatásos tagjai esetében is. Egy 1995-ös elemzés szerint a légierő pilótaképző iskoláiban néhány kadét ejtőernyőket használt a téli éjszakákon takaróként.⁶⁷ Ugyanez az elemzés idéz egy felmérést, amelyet a Gagarin és Zsukovszkij Repülőakadémiákon végeztek karrierjük közepén járó tisztek körében. E felmérés szerint a megkérdezett tisztek 80%-a pesszimistán látta a jövőt, 87%-uk aggódott a katonai szolgálat presztízse miatt, 40%-uk pedig egyenesen kilépett volna.⁶⁸ Nem csoda, hiszen ekkoriban egy képzett vadászpilóta fizetése kevesebb volt, mint egy moszkvai buszsofőr.⁶⁹ A fizetés és a szolgálati körülmények a 2000-es években valamelyest javultak, azonban 2008-ban egy hadnagyi fizetés még mindig csupán kétharmada volt a nemzeti átlagbértnek.⁷⁰ Az ember-

⁶⁰ Uo.

⁶¹ Uo.

⁶² Benjamin S. LAMBETH: Russia's Wounded Military, *Foreign Affairs*, 74. évf., 1995/2, 90. o.

⁶³ LOCKSLEY: *i. m.*, 15.

⁶⁴ LAMBETH: *i. m.*, 90.

⁶⁵ DE HAAS: *i. m.*, 8.

⁶⁶ MARSHALL: *i. m.*, 192.

⁶⁷ LAMBETH: *i. m.*, 91.

⁶⁸ Uo., 92.

⁶⁹ Uo., 91.

⁷⁰ DE HAAS: *i. m.*, 26.

állomány fizikai és morális alkalmassága tekintetében szintén kevés kézzelfogható javulás mutatkozott: 2008-ban az összes tisztjelölt 26%-a megbukott a fizikai felmérésen.⁷¹

Az elemzések szerint 2013-ban még mindig általános probléma volt a szerződéses állomány körében tapasztalható motivátlanság, rossz egészségi állapot és kiugróan magas alkoholizmus.⁷² Ebben az évben 35 ezer szerződéses katona lépett ki a hadseregből, ami arra utal, hogy csupán a jobb fizetés miatt jelentkeztek a hároméves szolgálatra.⁷³ Az emberhiány miatt sok dandárt csupán névleges létszámának 60-80%-ára tudtak feltölteni.⁷⁴ Az utóbbi néhány évben azonban látványosan javuló tendencia mutatkozik mind a létszám, mind pedig az állomány minősége tekintetében.

Az alacsony morál és az alulfinanszírozottság a katonák szakmai felkészültségén is meglátszott az 1990-es években. A szovjet időkben rendszeres harcászati gyakorlatokra 1991 után nem került sor – egészen 2013 februárjáig.⁷⁵ Az 1993-ban végrehajtott néhány gyakorlatról szólva az akkori vezérkari főnök, Mihail Kolesznyikov úgy fogalmazott, hogy azok alacsony vezetési felkészültségről, a műveleti eljárások elégtelen ismeretéről és a működésképtelen felszerelés arányának ijesztő nagyságáról árulkodtak.⁷⁶ Mivel a minimális üzemanyagkvóta biztosítására sem volt lehetőség, az 1990-es években az orosz vadászpilóták évi átlag 25 órát repültek, szemben nyugati társaikkal, akik 180–220 órát töltöttek a levegőben.⁷⁷ A jelenlegi mennyiség még mindig alatta van a nyugati átlagnak, azonban a 60–100 repült óra a harci repülőgépek, valamint a több mint 120 repült óra a szállítógépek pilótái esetében figyelemre méltó javulás az 1990-es évek átlagához képest.⁷⁸

2009-től kezdve minden évben sor került stratégiai szintű hadgyakorlatra is, miközben a harcászati gyakorlatok is állandósultak. A stratégiai gyakorlatok egy-egy stratégiai irányt jelölnek, elnevezésük is ennek megfelelően Zapad (Nyugat), Centr (Központ), Kavkaz (Kaukázus) és Vosztok (Kelet). 2009-ben sor került a szovjet idők óta legnagyobb hadgyakorlatra, a 12 500 főt magában foglaló Zapadra, amelyet a következő évben a Vosztok-2010 20 000-es létszámával múlt felül.⁷⁹ A Vosztok-2014 négy évvel később már 155 000 fő részvételével zajlott.⁸⁰ Az látható tehát, hogy az utóbbi 6–8 évben jelentős szerepet kapott a hadsereg felkészítése nagy volumenű, összhaderőnemi műveletek megvívására. A stratégiai gyakorlatokban részt vevő erők nagysága évről évre nőtt, a váratlan harcászati gyakorlatokkal pedig a hadsereget folyamatos készültségben tartják. A stratégiai gyakorlatokban nemcsak a hadsereg, de a belbiztonsági erők, az FSZB és a szállítási és energiaügyekért felelős minisztériumok is részt vesznek. Vagyis a teljes mozgósítási rendszer tesztelésére sor kerül.

⁷¹ MARSHALL: *i. m.*, 192.

⁷² Jonas GRATZ: Russia's Military Reform: Progress and Hurdles, [online], 2014. 04., 3. o. Forrás: Center for Security Studies (CSS) [2017. 01. 12.].

⁷³ Uo.

⁷⁴ Uo.

⁷⁵ Johan NORBERG: Training to fight – Russia's Major Military Exercises 2011–2014, [online], 2015. 12., 24. o. Forrás: FOI Swedish Defence Research Agency [2016. 10. 17.].

⁷⁶ LAMBETH: *i. m.*, 89.

⁷⁷ Uo.

⁷⁸ The Military Balance 2016, 194.

⁷⁹ NORBERG: *i. m.*, 11.

⁸⁰ Uo., 12.

Fegyverzet

Noha a Szovjetunió felbomlásakor az Oroszországi Föderáció nyugati határain kívül rekedt katonai felszerelések egy része később visszakerült Moszkva tulajdonába, értékes eszközök maradtak hátra Ukrajnában és Fehéroroszországban. A szovjet légierő harci repülőgépeinek például csupán kicsivel több, mint a fele maradt orosz területen.⁸¹ A hadiipari termelőkapacitás „külföldre kerülése” ennél is súlyosabb következményekkel járt. Minden ötből négy páncélozott harcjármű-javitóüzem Oroszország határain kívül volt, aminek következtében 1994-re a megörökölt harcokcsik 20%-a volt csak üzemképes.⁸² A pótalkatrészek és a szervizkapacitás hiánya különösen a légierő esetében okozott nagy problémát, a repülőgépek „kannibalizációja” – azaz egyes eszközök feláldozása és még használható alkatrészeinek másik, egyező típusú repülőgépbe történő beszerelése – általánossá vált. Nagyrészt ennek következtében a 2008-at megelőző másfél évtized során Moszkva közel 200 repülőgépet és helikoptert veszített el harci és nem harci körülmények között.⁸³ Míg az 1980-as évek közepén a légi és légvédelmi erők évente körülbelül 450 új vadászgépet vásároltak, addig 1993-ban és 1994-ben összesen 23-at, ami arra sem volt elengedő, hogy a baleset következtében elvesztett gépeket pótolni tudják.⁸⁴ Ami az új eszközök beszerzését illeti, a szárazföldi haderőnem esetében még ennél is siralmasabb volt a helyzet: 2000 és 2004 között mindössze 15 új harcokcsi állt szolgálatba.⁸⁵

A modern haditechnika 2006 táján csak 20%-át tette ki az orosz haderő fegyverzetének, miközben ez az arány a NATO-országokban 70% körül volt.⁸⁶ A hadsereg fejlesztésére csupán korlátozottak voltak a lehetőségek, mivel a védelmi költségvetés mintegy felémésztette a nukleáris elrettentő erő fenntartása.⁸⁷ A fejlesztési prioritásokkal kapcsolatban folyamatos volt a bizonytalanság: miközben Ivanov védelmi miniszter 2006-ban a precíziós high-tech fegyverek fejlesztését tartotta volna kívánatosnak a nukleáris erőkkel szemben, addig Putyin elnök két hónappal később a nukleáris elrettentést és fejlesztésének fontosságát hangsúlyozta.⁸⁸ Az 1990-es évek hosszú távú állami fegyverzetbeszerzési programjainak célkitűzései rendre nagymértékben felülmúlták a megvalósítás mértékét. Ez az 1996-tól 2005-ig tartó periódusban például azt jelentette, hogy mindössze a kitűzött célok 20%-át sikerült elérni.⁸⁹ Az ezt követő fegyverkezési programok valamelyest sikeresebbnek bizonyultak, azonban a folyamatosan növekvő védelmi költségvetés ellenére számottevő javulás nem volt tapasztalható a fegyveres erők felszereltségében. Ez a 2008-as orosz–grúz háború során látványosan megmutatkozott.

A háborút követően az egy évvel korábban kinevezett Anatolij Szergyukov védelmi miniszter a korábban már említett szervezeti reformokon túl igyekezett a hadsereg felszerelésbeli hiányosságait is orvosolni. A korábbi gyakorlattól eltérően, amely elsősorban

⁸¹ LAMBETH: *i. m.*, 88.

⁸² Uo.

⁸³ MAZITANS: *i. m.*, 15.

⁸⁴ LAMBETH: *i. m.*, 89.

⁸⁵ DE HAAS: *i. m.*, 13.

⁸⁶ Uo.

⁸⁷ Uo., 14.

⁸⁸ Uo.

⁸⁹ Uo., 13.

az egyes hadiipari beszállítók, nem pedig a hadsereg érdekeit vette figyelembe az átláthatatlan és korrump közbeszerzések során, az új miniszter átlátható árképzést, jobb minőségű termékeket és alacsonyabb árakat követelt a védelmiipari komplexum szereplőitől. Szergyukov többször kijelentette, hogy a védelmi minisztérium „nem azt fogja megvenni, amit a védelmiipari komplexum képes előállítani, hanem azt, amire szüksége van”.⁹⁰ A védelmi miniszter többször síkra szállt azért, hogy az olyan termékeket, amelyeket a hazai ipar egyáltalán nem, vagy nem a megfelelő minőségben képes előállítani, külföldről szereznek be. Sokak szerint éppen ez, vagyis a védelmiipari komplexummal való szembekerülése okozta Szergyukov vesztét.⁹¹

A nehézségek ellenére 2011 októberére a déli katonai körzetet – amely a fejlesztések fő fókuszát jelentette – lényegében teljesen átfegyverezték modern technikával, például T-90-es harckocsikkal és BTR-82A szállítójárművekkel.⁹² Ami a beszerzést illeti, a szergyukovi reform legfőbb érdeme mindenképpen az volt, hogy megjelentek az orosz hadseregben a high-tech fegyverek, a modern vezetésirányítási rendszerek, a számítógépek, a fejlett kommunikációs, felderítési és megfigyelési, valamint célbefogó eszközök.⁹³ A még szintén Szergyukov minisztersége idején, 2011-ben elfogadott újabb tízéves újrafegyverzési program azt vizionálta, hogy 2020 végére a haderő 70%-ban modern eszközökkel lesz felszerelve.⁹⁴ A program első öt éve teljes sikerként könyvelhető el. Az erre az időszakra kitűzött célt, hogy a fegyveres erők 30%-a modern fegyverekkel legyen felszerelve, sikeresen elérték, sőt meg is haladták.⁹⁵ A program második ötéves ciklusa és a kitűzött 70%-os arány elérése a rossz gazdasági helyzet és a szankciók miatt azonban meginogni látszik.

A lezárult első ciklust illetően kijelenthető, hogy a végrehajtás terén a stratégiai nukleáris erők javára könyvelhető el a legnagyobb siker, de szintén jól halad a légvédelmi eszközök modernizációja és beszerzése is. Az Sz-400-as rendszerek szolgálatba állása terv szerint halad.⁹⁶ Az Sz-300 és Sz-400 integrált légvédelmi rendszerek jelenleg a világ legfejlettebb ilyen eszközei közé tartoznak, elterjedésük komoly aggodalommal tölti el a nyugati katonai vezetőket.⁹⁷ Szakértők szerint egyedül az F-22A és a B-1A repülőgépek alkalmasak a légvédelmi rendszerek kiiktatására.⁹⁸ Az Sz-300 és Sz-400 rendszerek beszerzésén kívül folyamatban van a régebbi típusok, így a Pancir, a Buk és a Tor légvédelmi eszközök mo-

⁹⁰ Анатолий Сердюков как жертва ВПК, [online], 2013. 08. 29. Forrás: Радио Свобода [2017. 01. 12.].

⁹¹ Uo.

⁹² GILES: *i. m.*, 153.

⁹³ Susanne OXENSTIERNA – Fredrik WESTERLUND: Arms Procurement and the Russian Defense Industry: Challenges Up to 2020, *The Journal of Slavic Military Studies*, 26. évf., 2013/1, 5. o.

⁹⁴ MAZITANS: *i. m.*, 25.

⁹⁵ Julian COOPER: Russia's state armament programme to 2020: a quantitative assessment of implementation 2011–2015, [online], 2016. 03., 52. o. Forrás: FOI Swedish Defence Research Agency. [2017. 01. 12.]

⁹⁶ Uo., 47.

⁹⁷ Többek között a Pentagon is kifejezte aggodalmát az Sz-400 szíriai megjelenését illetően. Forrás: Karen DEYOUNG: Russian air defense raises stakes of U.S. confrontation in Syria, [online], 2016. 10. 17. Forrás: The Washington Post [2017. 01. 12.]. Az ausztrál szakértőket szintén komoly aggodalommal tölti el az Sz-300 és Sz-400-as rendszerek megjelenése az ázsiai és csendes-óceáni régióban. Forrás: Carlo KOPP: Technical Report on the S-300 and S-400, [online], 2014. Forrás: Air Power Australia [2017. 01. 12.].

⁹⁸ Uo.

dernizációja is. Az új Voronyezs korai rakéta-előrejelző rendszerek építése szintén menetrend szerint halad.⁹⁹

A légierőnél az új gépek beszerzése jelentős ütemben nőtt 2010-hez képest, ezek jó része azonban régóta bevált géptípusok modernizált változatát jelenti. Az új típusok jövője egyelőre bizonytalan. A T-50 (PAK FA) típusból az eredetileg tervezett 56 helyett a védelmi minisztérium mindössze 12 darab megvásárlásáról döntött 2020-ig.¹⁰⁰ A PAK DA stratégiai bombázó és a PAK TA katonai szállító gép projektek minden jel szerint lekerültek a napi-rendről.¹⁰¹ Az Ukrajnából történő beszerzés leállása szintén érezteti hatását a szektoron belül: a KA-52 és Mi-28N harci helikopterek gyártása jelentős késéseket szenved el az ukrán hajtómű-beszállítás kiesése miatt. A 2014-es 130 darabos megrendeléshez képest 2015-re a védelmi minisztérium már csak 88 darab helikopter megrendelését írta ki.¹⁰² Ugyanezen ok miatt várhatóan szintén késni fog az új, pilóta nélküli repülőeszközök (UAV-k) rendszerbe állítása, amelyekhez eredetileg szintén Ukrajna biztosította volna a hajtóműveket.¹⁰³ 2014-ben a légierő frontegységei 179 felderítő UAV-t kaptak, azonban az első orosz csapásmérő UAV-k rendszeresítésére valószínűleg 2019-ig várni kell.¹⁰⁴

Az ukrajnai háború által legsúlyosabban érintett haderőnem kétségkívül a haditengerészet, amely – az eddigieken felül is – komoly késedelmekkel kényszerül szembenézni az ukrán gázturbinák szállításának kiesése miatt. A két Mistral típusú, francia gyártmányú helikopterhordozót végül Párizs az ukrajnai helyzet miatti amerikai nyomásra nem szállította le. Az ezekre a hajókra tervezett 32 darab Ka-52K helikopterek beszerzését azonban nem törölte a védelmi minisztérium.¹⁰⁵ Oroszország egyetlen repülőgép-hordozójának, a Kuznyecovnak a felszerelésére 2012-ben megrendelt 24 darab Mig-29K beszerzése idáig valószínűleg szintén nem teljesült, hiszen a jelenleg folyó szíriai művelet során mindössze négyet láthattunk a Kuznyecov fedélzetén. Ráadásul a négyből egy repülőgép 2016. november 14-én leszálláshoz készülődve technikai hiba miatt a tengerbe zuhant.¹⁰⁶

A szárazföldi haderőnem újrakezérése nem kapott prioritást a jelenlegi fegyverkezési programban. Ennek ellenére a 2015. május 9-i győzelem napi katonai díszszemlén számos új haditechnikai eszköz bemutatkozott, köztük a T-14 Armata harckocsi, a Bumeráng páncélozott csapatszallító jármű, valamint a Koalicija-SzV önjáró löveg. Ezek azonban még tesztelés előtt állnak, tömeggyártásuk csupán évek múlva várható. Noha a szakértők a rendelkezésre álló paraméterek alapján igen elismerően vélekednek az Armata harckocsiról,¹⁰⁷ annak magas ára kérdésessé teszi tömeges rendszeresítését. Az új harcjárművek árával kapcsolatban még nem sikerült egymással közös nevezőre jutnia a védelmi minisztériumnak

⁹⁹ COOPER: *i. m.*, 48.

¹⁰⁰ The Military Balance 2016, 168.

¹⁰¹ COOPER: *i. m.*, 48.

¹⁰² Uo.

¹⁰³ Uo.

¹⁰⁴ The Military Balance 2016, 168.

¹⁰⁵ Uo.

¹⁰⁶ Dave MUJAMDAR: MiG-29KUBR Crashes on Approach to Russian Aircraft Carrier Kuznetsov, [online], 2016. 11. 14. Forrás: The National Interest [2017. 01. 12.].

¹⁰⁷ Az Armata harckocsi részletes bemutatásáról lásd például: Dmitry GORENBURG: Armata – Russia's Future Main Battle Tank, [online], 2017. 07. 15. Forrás: Russian Military Reform (blog) [2017. 01. 12.].

és a gyártóknak, ezért egyik új eszköz tömeggyártására sem kötöttek eddig szerződést.¹⁰⁸ Az Armatával kapcsolatban a gyártó, Uralvagonzavod úgy nyilatkozott, hogy 2018-tól évente 120 darab legyártását képes vállalni.¹⁰⁹ Ha figyelembe vesszük, hogy a jelenlegi fegyverkezési program 2020-ig 2300 darab új harckocsi beszerzését tűzte ki célul, egyértelmű, hogy a haderő gerincét nem az új Armata típus fogja adni.¹¹⁰ Szakértők ráadásul a magas költségek miatt még az évi 120 darabnál is alacsonyabbra becsülik az új harckocsik megjelenésének ütemét. Michael Kofman szerint a 2020-as években az orosz haderő alapvető harckocsija a T-72B3 típus lesz, mivel még a T-90A is túl drágának számít.¹¹¹

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Анатолий Сердюков как жертва ВПК, [online], 2013. 08. 29. Forrás: Радио Свобода [2017. 01. 12.]
- BAEV, Pavel: Putin's military reform. Two Trajectories for the First Presidency, [online], *Security Policy Library*, 2001/6. Forrás: Norwegian Atlantic Committee [2017. 01. 12.]
- COHEN, Ariel – HAMILTON, Robert E.: The Russian Military and the Georgia War: Lessons and Implications, [online], 2011. 06. Forrás: Strategic Studies Institute [2017. 01. 12.]
- COOPER, Julian: Russia's state armament programme to 2020: a quantitative assessment of implementation 2011–2015, [online], 2016. 03. Forrás: FOI Swedish Defence Research Agency [2017. 01. 12.]
- DEYOUNG, Karen: Russian air defense raises stakes of U.S. confrontation in Syria, [online], 2016. 10. 17. Forrás: The Washington Post [2017. 01. 12.]
- GALEOTTI, Mark: 'Hybrid War' and 'Little Green Men': How It Works, and How It Doesn't, [online], 2015. 04. 16. Forrás: E-IR.info [2017. 01. 12.]
- GILES, Keir: A New Phase in Russian Military Transformation, *The Journal of Slavic Military Studies*, 27. évf., 2014/1, 147–162. o.
- GORENBURG, Dmitry: Armata – Russia's Future Main Battle Tank, [online], 2017. 07. 15. Forrás: Russian Military Reform (blog) [2017. 01. 12.]
- GORENBURG, Dmitry: The Russian Military under Sergei Shoigu: Will the Reform Continue?, [online], 2013. 06. 16. Forrás: Russian Military Reform (blog) [2017. 01. 12.]
- GRATZ, Jonas: Russia's Military Reform: Progress and Hurdles, [online], 2014. 04. Forrás: Center for Security Studies (CSS) [2017. 01. 12.]
- DE HAAS, Marcel: Russia's Military Reform. Victory after Twenty Years of Failure?, [online], 2011. 11. Forrás: Netherlands Institute of International Relations [2016. 10. 17.]
- JÓJÁRT Krisztián: Az orosz haderőreform értékelése I. – Megkésetttség, átfogó reform, [online], *SVKK Elemzések*, 2017/16. Forrás: NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont [2017. 08. 02.]
- KOFMAN, Michael: New Russian Divisions and other units shifting to Ukraine's borders – second look with updates, [online], 2016. 08. 22. Forrás: Russian Military Analysisblog [2016. 10. 17.]
- KOPP, Carlo: Technical Report on the S-300 and S-400, [online], 2014. Forrás: Air Power Australia [2017. 01. 12.]
- LAMBETH, Benjamin S.: Russia's Wounded Military, *Foreign Affairs*, 74. évf., 1995/2, 86–98. o.
- LANNON, Gregory P.: Russia's New Look Army Reforms and Russian Foreign Policy, *The Journal of Slavic Military Studies*, 24. évf., 2011/1, 26–54. o.
- LOCKSLEY, Christopher C.: Concept, algorithm, indecision: Why military reform has failed in Russia since 1992, *Journal of Slavic Military Studies*, 14. évf., 2001/1, 1–26. o.

¹⁰⁸ The Military Balance 2016, 168.

¹⁰⁹ GORENBURG: *i. m.*

¹¹⁰ Uo.

¹¹¹ MUJAMDAR: *i. m.*

- MARSHALL, James A.: Russia's Struggle for Military Reform: A Breakdown in Conversion Capabilities, *The Journal of Slavic Military Studies*, 27. évf, 2014/2, 189–209. o.
- MAZITANS, Kaspars: Russian Armed Forces Military Reforms and Capability (2008–2012), *Baltic Security and Defence Review*, 16. évf., 2014/1, 5–45. o.
- MUJAMDAR, Dave: MiG-29KUBR Crashes on Approach to Russian Aircraft Carrier Kuznetsov, [online], 2016. 11. 14. Forrás: *The National Interest* [2017. 01. 12.]
- NORBERG, Johan: Training to fight – Russia's Major Military Exercises 2011–2014, [online], 2015. 12. Forrás: FOI Swedish Defence Research Agency [2016. 10. 17.]
- OXENSTIERNA, Susanne – WESTERLUND, Fredrik: Arms Procurement and the Russian Defense Industry: Challenges Up to 2020, *The Journal of Slavic Military Studies*, 26. évf., 2013/1, 1–24. o.
- PERSSON, Gudrun: Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective – 2016, [online], 2016. 12. Forrás: FOI Swedish Defence Research Agency [2017. 01. 12.]
- PETRAITIS, Daivis: Reorganization of the Russian Armed Forces (2005-2015), [online]. Forrás: National Defence University – Department of Strategic and Defence Studies, Helsinki, 2012. [2016. 10. 13.]
- The Military Balance 2016, International Institute for Strategic Studies, Routledge, London, 2017